

OPRACOWANIA

lektur uzupełniających

MELCHIOR WAŃKOWICZ

ZIELE NA KRATERZE

Streszczenia lektur uzupełniających

Charakterystyki i problematyka

Odpowiedzi na pytania z testów i sprawdzianów

MELCHIOR WAŃKOWICZ

* **Biografia**

Melchior Wańkowicz (1892–1974) to jeden z najwybitniejszych polskich pisarzy wieku XX, nazywany królem reportażu. W latach 1943–1946 był korespondentem wojennym przy 2. Korpusie. Napisał reportaż *Bitwa o Monte Cassino*. W latach 1946–1958 mieszkał w USA, później wrócił do kraju, gdzie został aresztowany w 1964 roku za „przesyłanie materiałów szkalujących Polskę Ludową”. *Ziele na kraterze* to ważna powieść wczesnego okresu powojennego. Napisana w 1950 r., pierwszy raz opublikowana w 1951 r. przez Roy Publishers N. Jork.

” **ZIELE NA KRATERZE****Czas i miejsce akcji**

Akcja utworu toczy się **od roku 1919 do 1946**. Czasami narrator cofa się w czasie do swojej własnej młodości. Akcja rozgrywa się **głównie w Warszawie na Żoliborzu**. Z racji, że są to wspomnienia, akcja podąża za życiem bohaterów. Rodzina Wańkowiczów znajduje się między innymi: **w Jodańcach, Bezku, podróżuje po Polsce, Belgii, Francji, Szwajcarii itd.**

Bohaterowie

Melchior Wańkowicz – mąż Zofii, ojciec Krysi i Tili, autor powieści. Nazywany „Kingiem” – od imienia słońca, który towarzyszył Stasiowi i Nel z powieści *W pustyni i w puszczy*. Jest pisarzem, pracował między innymi dla rządu, w czasie II wojny światowej był korespondentem wojennym. Wychowuje dzieci w sposób liberalny. Pozwala im na dużą samodzielność, uważa, że pokusom lepiej się poddać niż z nimi walczyć i przegrać. Jest wymagający, często śmieje się z niewiedzy córek. Jest towarzyszem zabaw, ich animatorem, uwielbia robić psikusy. Jego sposób wychowania ma sprawić, że córki staną się *silnym ziele*m. Jest bardzo związany z dziećmi, widać to podczas wojny, kiedy są rozłączeni. To także szczegółowy kronikarz rodzinnych losów, którego można utożsamiać z narratorem utworu.

Zofia Wańkowicz – żona Melchiora, matka Krysi i Tili, nazywana „Królikiem”, gdyż specyficznie marszczyła nos. Jest kompletnym przeciwieństwem męża, wiecznie martwi się o dzieci. Potrafi być stanowcza, stawia granice, których nie wolno przekroczyć. To ona podejmuje decyzje w domu, np. wybór szkoły. Potrafi postawić na swoim. To do niej zwracają się dzieci, prosząc o obronę przed kpiącym z nich Kingiem. Towarzyszy dziewczynkom podczas wyprawy po Europie, wojnę spędza w Warszawie.

Krystyna Wańkowicz – starsza córka małżeństwa Wańkowiczów. Nazywana często „Strusiem” albo „Pytonem”. Jako małe dziecko była chorowita, posiada jednak silny charakter. Jest jednocześnie uparta i wrażliwa. Fascynuje ją wieś, czuje się tam najlepiej, spędza tam każdy wolny moment. Jest ambitna, stawia sobie wymagające cele. Podczas wojny opiekuje się matką, dokształca się, zdobywa licencję kierowcy zawodowego. Bierze udział w powstaniu – jej pseudonim to „Anna”, jest łączniczką w legendarnym oddziale „Parasol”. Ginie w pierwszych dniach powstania, wraz z sześcioma innymi młodymi ludźmi.

Pewniak
na teściePewniak
na teście

*****

* Fot.: 1950, Władysław Miernicki – Narodowe Archiwum Cyfrowe, Sygnatura: 20-112.

Marta Wańkowicz – młodsza córka Wańkowiczów, nazywana „Tili”, „Tirliporek”, „Chłopek-Roztropek”, „Sancho Pansa”. Wiecznie uśmiechnięta i gadatliwa, obiekt ciągłych żartów Kinga. Już jako małe dziecko pisze felietony do czasopisma „Płomyk”. Studiuje w Szwajcarii, po wybuchu wojny zamieszkuje w Ameryce u swojej przyjaciółki Betty. Musi szybko dorosnąć, zarabia na życie pisaniem, bardzo dobrze się uczy. Pomaga jeńcom, pisząc listy i wysyłając paczki. Informuje Amerykanów o ciężkiej sytuacji w Polsce. Wychodzi za męża, rodzi córkę, której daje imiona Anna Krystyna – na cześć zmarłej siostry.

Plan wydarzeń

1. Narodziny Krysi.
2. Powrót do Warszawy.
3. Dziecinne zabawy.
4. Wiejskie wakacje.
5. Nowy dom na Żoliborzu.
6. Spływy kajakowe.
7. Podróż samochodem po Polsce.
8. Pierwsza duża zabawa.
9. Matura.
10. Rowerowa przygoda.
11. Tili w Szwajcarii.
12. Krysia na wsi.
13. Wybuch wojny.
14. Melchior w Bukareszcie, Marta w Ameryce.
15. Rozłąka rodziny.
16. Powstanie i śmierć Krysi.
17. Małżonkowie znowu razem.
18. Narodziny Anny Krystyny.

Krótkie streszczenie

Melchiorowi i Zofii Wańkowiczom rodzą się dwie córki – starsza Krysia (zwana Pytonem albo Strusiem) i młodsza Marta (zwana Tili). Dziewczynki dorastają otoczone opieką i miłością. Mama jest zasadnicza, surowa, wprowadza bezwzględnie obowiązujące reguły, tata zaś jest liberalny, bawi się z dziewczynkami w różne zabawy, które zwykle są trudne, wymagają od nich wysiłku i pomagają im twórczo oraz kreatywnie się rozwijać. Dziewczynki od małego zaznajamiane są z literaturą, kochają m.in. *Trylogię* Sienkiewicza. Rodzina przeprowadza się do nowego, większego domu, który zostaje nazwany Domeczkiem, prowadzi aktywne i bogate życie towarzyskie. Dziewczynki dorastają, poznają życie na wsi, rozszerzają swoje zainteresowania. Marta zaczyna pisać felietony do „Płomyka”. Po zdaniu matury wyjeżdża za granicę i w towarzystwie mamy zwiedzają Europę, a Marta zostaje na rok uczyć się w Szwajcarii. W tym czasie w całej Europie czuje się już napięcie wywołane kryzysem politycznym i nieuchronnością nadchodzącej wojny. W 1939 r. konflikt wybuchł, rodzina zostaje rozdzielona. Zofia wyjeżdża do Lwowa, przez sześć lat nie zobaczy męża. Melchior ucieka wraz z innymi Polakami do Bukaresztu, a potem dalej na południe – na Kretę, potem do Tel Awiwu; traci też kontakt z żoną. Domeczek staje się miejscem, gdzie udziela się schronienia różnym osobom poszukiwanym przez gestapo. Marta najpierw pracuje w szpitalu, potem wyjeżdża do Stanów Zjednoczonych, gdzie mieszka u koleżanki i angażuje się w działania wspierające materialnie Polaków. Planuje też ślub. Krysia wraca do Warszawy, gdzie razem z mamą bierze udział w powstaniu warszawskim – jest łączniczką. Ginie w szóstym dniu powstania.

W 1945 r. Zofia i Melchior odnajdują się we Włoszech. W 1946 r. przychodzi na świat córka Marty – Anna Krystyna, nazwana tak na pamiątkę zmarłej Krysi.

STRESZCZENIE

Kietkowanie

***Wielkopolskie niemowlęstwo* (streszczenie rozdziału)**

Obie córki Wańkowiczów rodzą się przed II wojną światową. Pierwsza na świat przychodzi Krysia. Jej matka Zofia nie jest gotowa na macierzyństwo, cały czas żyje w strachu, ciągle pamięta, jak w lipcu 1919 r. straciła obu braci. Cała rodzina mieszka na ulicy Elektorальной w Warszawie. Dziewczynka jest bardzo chorowita, ma problemy z oddychaniem. Państwo Wańkowiczowie przeprowadzają się do Wielkopolski, do domu brata Melchiora, Tola. Druga rodzi się Marta, nazywana przez Krysię „Tili”.

Pewniak
na teście

***Warszawskie dzieciństwo* (streszczenie rozdziału)**

Rodzina wraca do Warszawy. Tata najpierw pracuje w gazecie, potem zarabia na życie, układając zabawne wierszyki reklamowe. Dzieci wychowywane są na dwa różne sposoby: mama opowiada im wierszyki i śpiewa razem z nimi piosenki, potrafi też być stanowcza, jeśli zachodzi taka potrzeba. Ojciec cały czas się z dziećmi śmieje, jest bardzo wymagający, uwielbia bawić się z córkami, jednak zabawy te są trudne. Mama wyjeżdża do Zakopanego. Domem zajmuje się tata. Kiedy Tili kradnie pieniądze służącej, Melchior za karę zabiera do kina tylko Krysię, a nad łóżkiem młodszej siostry wieszka dyscyplinę.

***Od liter do literatury* (streszczenie rozdziału)**

Rodzinie wiedzie się coraz lepiej. Ulubionym rodzinnym zajęciem jest czytanie książek. Najpierw były to lektury dla dzieci, potem wszyscy zachwycaли się *Trylogią* Sienkiewicza. Dziewczynki znają ją tak dobrze, że wygrywają konkurs ze znajomym adwokatem. Powoli dzieci zaczynają same czytać, a przy tym mówić – niekoniecznie poprawnie – w wyszukany sposób zaczerpnięty z lektur. Mają bardzo dużo pytań, tata (nazwany Kingiem) ogranicza ich liczbę do tysiąca na dzień. Z czasem z pomocą przychodzi encyklopedia. Dziewczynki są dumne, gdyż znajduje się w niej Melchior. Krysia zachwyca się albumem Wyspiańskiego, co bardzo wkurza Kinga.

Pewniak
na teście

Pewniak
na teście

***Na Chełmszczyźnie* (streszczenie rozdziału)**

Dziewczynki spędzają wakacje u przyszywanej cioci w Bezku na Chełmszczyźnie. Ich czas wypełniają klasyczne wiejskie zajęcia, takie jak jazda konna czy wdrapywanie się po drzewach. Okazuje się, że dzieci posiadają za dużo przyszywanych cioc i wujków. W celu redukcji ich liczby rozpatrują między innymi ich zasługi dla kraju. Praktycznie niemożliwym okazuje się znalezienie osoby, która nie byłaby patriotką i nie miała wojennej przeszłości.

***Na Litwie Kowieńskiej* (streszczenie rozdziału)**

Jest rok 1926, wybucha przewrót majowy. King rezygnuje z pracy w urzędzie. Rodzina planuje wyjazd na Litwę do rodzinnej posiadłości Jodańce. Mieszkała tam ciotka Regina, która, aby utrzymać majątek, musiała wyjść za mąż za Litwina, który na szczęście szybko zmarł. Litwa nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych z Polską, dlatego

rodzina musi się przedostać przez granicę nielegalnie. Dziewczynki uwielbiają życie na wsi. Interesują je przyroda, praca na roli, życie zwierząt. Krysia miała nawet tymczasowo zamieszkać u cioci, która obiecała zadbać o jej naukę, jednak ostatecznie po kilku miesiącach pobytu wraca do Warszawy.

Domeczek (streszczenie rozdziału)

Wańkowiczowie budują dom, który pieśczośliwie nazywają później Domeczkiem. Udaje się to z pomocą rodziny. Nowe lokum posiada cztery niezależne piętra, każdy z pokojów ma telefon, a w budynku jest winda do podawania posiłków. Dom mieści się na Żoliborzu, na osiedlu dziennikarskim. Kiedy się tam wprowadzają, nie ma jeszcze zbyt wielu budynków dookoła. Wańkowicz, opisując Domeczek w sposób idealistyczny, tworzy w swoim raporcie mit utraconego domu rodzinnego. Dziewczynki rosną bardzo szybko, zaczynają otrzymywać kieszonkowe. Tata obiecuje im zakup koni, na ten cel otrzymują po sześćset złotych, jednak za każde brzydkie zachowanie przy jedzeniu będą płaciły karę. Pojawiają się zwierzęta: pies Gawel i kotka Malwinka. Mieszkańcy domu zyskują nowe przezwiska: mama – Królik, Krysia – Pyton, Tili (wcześniej nazywana Sancho Pansa) – Pourcette, kucharka – Wąż, pokojówka – Cielęcina. Rodzina uwielbia spędzać czas razem, dzieci organizują uroczyste imieniny mamy. Ich ulubioną formą relaksu jest spływ kajakowy w górę Wisły.

Pewniak
na teście

Niegodne praktyki taty (streszczenie rozdziału)

Dom tętni życiem, jednak prawo odwiedzania go mają tylko goście: taty, mamy, dzieci lub służby. Kilka razy do roku zdarzają się uroczystości, kiedy King wraca pijany „w biedronkę” do domu, np. bal dziennikarzy. Taką okazją są także jego imieniny, przypadające na święto Trzech Króli. Zaprasza on wtedy swoich kolegów do domu i urządzają wybory „króla migdałowego”, czyli najbardziej pijanej osoby. Reszta rodziny w tym czasie emigruje do znajomych.

Czy przycinać? (streszczenie rozdziału)

Dziewczynki uczęszczają do tradycyjnej szkoły prowadzonej przez zakonnice. Nie podoba to się Kingowi, który w przeciwieństwie do Królika uważa, że dzieci należy wychowywać w dużej wolności, nie wolno stawiać im zakazów. Takie wychowanie ma sprawić, że będą lepiej przygotowane do czekającej je trudnej przyszłości. Tata chce posłać córkę do szkoły publicznej, gdzie panuje powszechna bieda. Rodzice martwią się, każdy na swój sposób, o los dziewczynek, gdyż sytuacja na świecie nie jest pewna.

Rozrost

Wodami Polski (streszczenie rozdziału)

Rodzina uwielbia podróżować. Wszyscy razem siadają nad mapą i szukają miejsca, do którego mogą popłynąć swoim kajakiem. Pewnych wakacji wybrali się do Prus Wschodnich. Krysia nie popłynęła z nimi, gdyż odbywała w tym czasie praktykę rolną. Tili zaczyna pisać felietony do czasopisma „Płomyk”, początkowo jej dzieła są krytykowane przez tatę i odsyłane do poprawy. Tili jednak szybko nauczyła się dobrze pisać i za swoje pierwsze felietony otrzymała aż osiemdziesiąt dwa złote z groszami.

Drogami Podkarpacia (streszczenie rozdziału)

King za namową dzieci kupuje pierwszy samochód. Jest to limuzyna, Ford Sedan de Luxe. Pojazd zostaje nazwany imieniem Kacper, co w połączeniu z niedźwiadkiem

maskotką – Baltazarem, który mieszkał w pojeździe, sprawia, że autem podróżuje komplet trzech króli. Po pierwszych próbnych jazdach, kiedy Melchior uczył się prowadzić samochód (m.in. wpadł wtedy pod ciężarówkę), zapada decyzja o wyprawie na południe Polski. Rodzina odwiedza między innymi: Częstochowę, Cieszyn, Zakopane, Kosowo (tam Mama poddawała się kuracji postem). Po drodze odwiedzają krewnych i znajomych, którzy okazują się być rozsiani po całym kraju.

Szczenięce lata (streszczenie rozdziału)

Dziewczynki dorastają. Uczęszczają na komplety tańca organizowane przez baronową Dangel. Zaczynają je interesować chłopcy, po kompletach chodzą z nimi do baru. Potem cała grupa zakłada „kabaret literacko-artystyczny Parabumba”. Rodzice ze smutkiem muszą przyznać, że ich córeczki robią się coraz starsze.

Po Kresach (streszczenie rozdziału)

Kolejne wakacje rodzina postanawia spędzić, podróżując przez Kresy. Z Kingiem pojechała tylko Tili, gdyż Krysia wołała w tym czasie odbywać wiejskie praktyki. Podczas tej wyprawy Melchior snuje rozważania nad stanem Kresów, w których pojawiają się co chwilę nowe sekty i zapomina się o różnorodności kulturowej zamieszkujących je narodów. Tili ochoczo koresponduje z Kazikiem Kottem, który ofiarował jej łąpeć^{*} białoruski. Tacie udaje się zniechęcić córkę do bliższej znajomości z chłopakiem – w tym celu przeczytał fragment jego listu, a potem „przewidział”, co Kazik napisał dalej do Tili.

Krynolinki (streszczenie rozdziału)

Tili i Krysia organizują swoją pierwszą w życiu zabawę, jest na niej nawet przyzwolenie na picie alkoholu (rodzice wolą, aby piły pod ich kontrolą). Na tę okazję dziewczynki kupują piękne suknie. Zbliża się matura, w Domeczku zostaje zorganizowana studniówka. Dziewczynki czują się już dorosłe. Tili zostaje wyrzucona ze szkoły na dziesięć dni przed maturą. Powodem jest konspiracja.

Konspiratorzy (streszczenie rozdziału)

Melchior wspomina, jak sam działał w konspiracji za swoich szkolnych czasów. Walczył wtedy o naukę polskiej historii i geografii, wraz z innymi uczniami sam się dokształcał po lekcjach. Ich wiedza była zdecydowanie większa niż rosyjskiego nauczyciela historii. Kiedy nadszedł moment wykładu o rozbiorach, o jego wygłoszenie został poproszony Wańkowicz. Z powodu swoich doświadczeń ojciec rozumie zachowanie córki, choć zastanawia się, o co miałyby ta jej konspiracyjna organizacja walczyć. Tili samodzielnie udaje się na spotkanie z dyrekcją, by złożyć wyjaśnienia – zostaje dopuszczona do egzaminów maturalnych.

Matura przy błysku piorunów (streszczenie rozdziału)

Siostry zdają maturę, nie było to łatwe. Krysia myślała, że nie zdała egzaminu z polskiego. Wynikało to z jej poczucia, wyniesionego z domu, jak należy pisać. Okazało się jednak, że została poproszona o przeczytanie swojej pracy na forum publicznym. Było to zaskoczenie dla taty, gdyż starsza córka nie pisała żadnych zadań od momentu, kiedy ukończyła osiem lat. Jej praca poruszała temat twórczości Żeromskiego. Artysta

.....

* łąpeć – but wyplatany z łyka, skóry, słomy itp.

ten odgrywał bardzo istotną rolę w Domeczku, np. to właśnie z jego dzieł Melchior zaczerpnął tytuł swojej książki.

Smak przed jazdą (streszczenie rozdziału)

Rodzice postanawiają nagrodzić córki za zdaną maturę. Zapraszają je do restauracji na uroczysty posiłek. Królik wręcza im paszporty. Posiadają one wizę do wielu krajów Europy, co otwiera furtkę do podróżowania. W domu wyciągnięte zostają mapy i rozpoczyna się planowanie. Tili i Krysia wraz z mamą mają wypłynąć z portu w Gdańsku do Antwerpii, dalej mają poruszać się rowerem, zwiedzając Europę. Mama ma je odwiedzać, dojeżdżając do najważniejszych miejsc pociągiem. Wyczuwalne jest napięcie poprzedzające wojnę (jest rok 1938). Autor zaczyna wspominać osoby, z którymi spotkał się po raz ostatni.

Uniwersyteckie wspominki (streszczenie rozdziału)

Celem wyprawy po Europie był nie tylko relaks, ale i potrzeba znalezienia odpowiedniej uczelni dla Tili. Krysia postanowiła pójść na rolnictwo i zamieszkać w Poznaniu. Melchior wspomina swoje studenckie czasy w Krakowie, m.in. profesora Fuksa prowadzącego wykład z geografii politycznej. Autor działał aktywnie w wielu organizacjach, np. w Związku Strzeleckim.

Pedałowanie przez Europę (streszczenie rozdziału)

Krysia i Tili wraz z mamą wytykają z Gdańska. Swoją rowerową przygodę rozpoczynają w Antwerpii. Ustalają z mamą kolejne punkty spotkania na ich trasie. Rowery zostają przyozdobione polskimi flagami. Podczas drogi dziewczynki zatrzymują się w obozach młodzieżowych, gdzie spotykają trampów z całego świata. Królik za każdym razem bardzo się denerwuje i z utęsknieniem wyczekuje dzieci w ustalonym miejscu, szczególnie martwi się, kiedy te nie dają znaku życia, gdyż zatrzymały się na dłużej w Marsylii. Tili i Krysia podczas podróży piszą felietony. Krysia ulega wypadkowi na rowerze, na szczęście tylko mocno się potłukła. Tili zostaje w Szwajcarii, gdzie ma się uczyć przez rok. Atmosfera polityczna jest coraz bardziej napięta, we Francji trwa mobilizacja wojskowa. Rodzina musi wrócić okrężną drogą do domu, gdyż trasa przez Czechosłowację została zamknięta.

Pewniak
na teście

Jakże zielono w Gotańczy! (streszczenie rozdziału)

Krysia ostatecznie jedzie do Jodańc, czuje, że to jest jej miejsce na ziemi. Tili tęskni za domem, prawie codziennie pisze listy. Na święta przyjeżdża ze swoją amerykańską koleżanką, Betty. Dziewczyna jest zachwycona polskimi chłopakami, którzy wykorzystują jej niewiedzę na temat polskiej kultury, robiąc jej kawaty. Wybuch wojny jest już praktycznie przesądzony, wszędzie wyczuwa się ogromne napięcie.

Wykorzenianie

Lawa (streszczenie rozdziału)

Wybucho wojna, Melchior nie chce, aby córki wracały do domu. Celowo powiedział Tili, że wojna nie wybuchnie – sądził, że za granicą będzie bezpieczniejsza, tą jednak wraca do Domeczku. Mama dostała rozkaz udania się do Lwowa, narrator miał ją zobaczyć dopiero sześć lat później. Następuje rozdzielenie się rodziny, King zdaje sobie sprawę, że może widzieć córki po raz ostatni.

Pewniak
na teście

Ratowanie się (streszczenie rozdziału)

Melchior ucieka do Bukaresztu. Tili rozpoczyna pracę w szpitalu. Rodzina bardzo martwi się o siebie, w miarę możliwości wymieniają się listami. Jest trudno o jedzenie, Marta oddaje chorym wszystko, co posiada. Kiedy Królik otrzymała nogę gęsi, starannie ją zapakowała i zaniósła młodszej córce. Tili przyznaje, że nie potrafi nienawidzić Niemców. Kiedy pyta jednego z nich, czy żałuje tego, co uczynił Polsce, ten zaprzecza.

Chlorofil (streszczenie rozdziału)

W Domeczku ukrywa się Kazik Kott – chłopak, który uciekł z przestuchania gestapo. Tili wyjeżdża do Ameryki, przed wyjazdem żegna się z Krysią w kawiarni. Krysia opowiada jej wtedy o swojej działalności na wsi, dziewczyny orientują się, że ich rozmowie przysłuchuje się tajemniczy mężczyzna. Tili spotyka się z ojcem w Bukareszcie, tam następuje rozstanie aż na sześć lat. Pomimo że Melchior posiada wizę, nie może płynąć z córką, gdyż wydaje we Francji książkę.

Trwanie (streszczenie rozdziału)

Rodzina bardzo tęskni za sobą. Jedyną formą komunikacji są listy. Podlegają one cenzurze przez Niemców, jednak nie są oni zainteresowani korespondencją opisującą codzienne życie. Tili mieszka u Betty w Filadelfii. Choć jest traktowana jak członek rodziny, pragnie, aby dotychczas do niej King. W Warszawie panuje bieda, Krysi i Królikowi pomagają znajomi. Domeczek zostaje przygotowany pod wynajem, zostaje założony ogród warzywny. Melchior wraz z resztą Polaków będących w Rumunii ucieka dalej na południe. Obawia się, że straci kontakt z rodziną, którą tak bardzo kocha.

Odrost**Jak bronilo powietrze? (streszczenie rozdziału)**

Niemcy konfiskują nakłady wydawnictwa Rój, założonego przez Wańkowicza przed wojną. Za proces konfiskaty odpowiedzialny jest żołnierz Dietrich, zniemczyły Polak. Cudem udaje się uchronić część książek.

Pierwsze wiązki ziela (streszczenie rozdziału)

Zbliża się Wigilia, tęsknota jeszcze bardziej narasta. Tili ma zapewnione jak najlepsze warunki w Ameryce, jednak ciągle myśli o domu. Chodzi do szkoły prowadzonej przez ten sam zakon, co w Szwajcarii. Z powodu bardzo dobrej opinii z poprzedniej uczelni dostaje stypendium. Poznaje Polaków, którzy traktują ją jak własną córkę, cenią sobie twórczość Wańkowicza. Marta obchodzi swoje urodziny, na których po raz pierwszy zdmuchuje świece na tortie. Dziewczyna pisze listy do jeńców, wysyła paczki. Posługuje się płynnie angielskim, zaczyna pisać. Krysia zdaje egzamin na szofera – może pracować jako taksówkarz. Rodzina jest w stałym kontakcie listownym. Wysyłane są zawsze trzy listy – główny do adresata i kopie do pozostałych członków rodziny.

Srebrne wesele (streszczenie rozdziału)

Zofia i Melchior obchodzą srebrne gody (dwudziesta piąta rocznica ślubu). Pisarzy przypominają się czasy młodości, kiedy zabiegał o rękę Królika. Tili przysyła płytę z nagraniem, na którym śpiewa. King martwi się o los córek.

Owocowanie

***Jak długo nastarczą ręce mamine?* (streszczenie rozdziału)**

King zamieszkuje w Tel Awiwie, gdyż Kreta została zajęta. Nie chce przenieść się w głąb Afryki, pragnie być jak najbliżej córek, które bardzo za nim tęsknią. Krysia twierdzi, że jeszcze nigdy nie potrzebowały ojca tak mocno. Mama stara się, aby w Domeczku żyło się jak dawniej, zorganizowane są w nim tajne komplety.

***Jak długo jeszcze będzie potrzebny ojciec?* (streszczenie rozdziału)**

Koleżanki nie rozumieją, dlaczego Marta pisze listy i wysyła paczki jeńcom. Dziewczyna organizuje polski wieczer, na którym jest recytowana poezja, tańczone polskie tańce i odśpiewany hymn. Po tym wydarzeniu tworzy się specjalny sztab, który pomaga Marcie rozsyłać dary Polakom. Siostry wzajemnie mobilizują się do pracy, wiedząc, że tylko to może ocalić naród. Marta z przepracowania mdleje w kościele. Rozwijają się jej kariera pisarska. Dziewczyna pragnie założyć mundur i aktywnie włączyć się do walki, udaje się ją jednak przekonać, że rola pisarza jest równie istotna jak żołnierza. Tili planuje ślub z Jankiem Erdmanem.

Ognie podchodzą

***Anglicy w domeczku* (streszczenie rozdziału)**

W Warszawie pojawiają się Anglicy, którzy współpracują z polskim podziemiem. Zostają jednak wykryci i muszą się chować po domach. Jeden z nich, James, nazwany później Krzysztofem, zamieszkuje w Domeczku. Pewnej nocy pana Ratajczaka (mieszkaniec domu) odwiedzają dwaj znajomi z Wielkopolski. Są to dezterzy z armii niemieckiej. Także im udziela się schronienia. Niemcy powoli odnajdują i zabijają tych, którzy pomagali Anglikom i dezterterom. Wydaje się być tylko kwestią czasu, kiedy gestapo dotrze do Domeczku.

***Domeczek się broni* (streszczenie rozdziału)**

Sytuacja w Warszawie jest coraz gorsza, coraz więcej znajomych zostaje wystąpnym na Pawiak. Krysia znika często na całe dni, wraca tuż przed godziną policyjną z kimś, kogo trzeba przenocować. Uczestników jednego z tajnych kompletów skazano na śmierć, wydaje się pewne, że Domeczek czeka wizyta gestapo. Tak się dzieje, dom zostaje dokładnie przeszukany. Niemiec dziwi się, że w domu nie ma mężczyzn. Marysia, córeczka służącej Marty, bawi się z żołnierzami – uśmiecha się w momencie, kiedy pstrykają palcami. Kiedy wojskowi dowiadują się, że bracia Królika zginęli, walcząc z bolszewikami, opuszczają dom.

***Ognie doszły* (streszczenie rozdziału)**

Mieszkańcy Warszawy zaczynają szykować się do powstania. Krysia jest coraz bardziej pochłonięta działaniami patriotycznymi. Wańkowicz wspomina pierwsze dni wojny, kiedy dziewczyna wyjechała na wieś. Wracając do stolicy, trafia na łapankę, do której w formie odwetu wytypowano jej pociąg. Dziewczynie udaje się jednak przeżyć. Teraz szykuje się do aktywnego udziału w powstaniu, ma być łączniczką.

***Ziele na kraterze* (streszczenie rozdziału)**

W Domeczku organizowane są tańce. Młodzież ma zatańczyć mazura. Narrator wymienia po kolei wszystkie pary. Wszyscy tancerze się znają, większość z nich

jeszcze z czasów przedwojennych. Teraz wszyscy są aktywni w podziemiu i narażają swoje życie dla ojczyzny.

Powstanie (streszczenie rozdziału)

Niedługo wybuchnie powstanie. Domeczek staje się schronieniem dla Parasola. Krysia – pseudonim „Anna” – jest łączniczką, mama także bierze udział w powstaniu. Podczas walk Krysia wielokrotnie miała okazję odłączyć się od oddziału, jednak tego nie zrobiła – mówiła, że jest żołnierzem i nie może się poddać.

Popiół

Losy szesnastki (streszczenie rozdziału)

Narrator opisuje losy szesnastu uczestników imieninowego mazura. Wszyscy poszli walczyć w powstaniu. Mama, jako łączniczka Czerwonego Krzyża, próbowała dowiedzieć się o ich losy. Wszyscy zginęli, łącznie z Krysią.

Non omnis moriar (streszczenie rozdziału)

Warszawa skapitulowała. Mama zostaje w stolicy, jej grupa ma pochować rannych, są to jedyni ludzie, jacy zostali w zburzonym mieście. Zofia idzie przez zrujnowane ulice, tylko gdzieś widzi żołnierzy niemieckich, którzy nie chcą jej wydać odpowiedniej przepustki. Odnajduje Domeczek, który jest mocno zniszczony. Znajduje w nim pamiątkę po bracie z napisem „non omnis moriar” (nie wszystkich umrę).

Brat (streszczenie rozdziału)

Melchior ma wygłosić prelekcję w Kairze. Bezpośrednio przed nią dowiaduje się o śmierci swojego brata Tola. Podczas powstania uciekł on pod miasto, jego dzieci brały czynny udział w walkach. Zginął, kiedy próbował dostać się do Warszawy, aby dowiedzieć się, co dzieje się z dziećmi. Umierając, był dumny ze swoich potomków i żałował, że nie ginie z karabinem w rękę.

Matka (streszczenie rozdziału)

Kontakt między Melchiorem a Zofią się urwał. Pisarz nie wie o śmierci Krysi, podobno ktoś ją widział po powstaniu. W tym czasie mama próbuje znaleźć ciało córki. Stolica ustana jest ciałami, brakuje trumien. Królik domyśla się, że Krysia musiała zostać pochowana już wcześniej przez swoją grupę. Przychodzi do zniszczonego domu i zaprasza wszystkich na posiłek, są to jej ostatni goście. Zofia odnajduje Melchiora we Włoszech w 1945 r.

O losach Krysi dowiadujemy się z relacji łączniczek Zofii i Leny. Dziewczyna zginęła przy cmentarzu kalwińskim, podczas uderzenia pocisku. Pochowana została dopiero po kilku dniach.

Epilog i prolog

List do Krysi (streszczenie rozdziału)

Książkę wieńczy list pisarza do zmarłej córki. Widoczne jest w nim ogromne poczucie straty. Melchior cały czas czuje obecność Krysi, nie może sobie uświadomić, że dziewczyna zmarła, to właśnie dla niej pisze *Ziele na kraterze*. Jeśli Tili urodzi córeczkę, da jej na imię Anna Krystyna – na cześć siostry.

List od Tili (streszczenie rozdziału)

Wańkowicz przytacza list od młodszej córki. Tili urodziła 29 grudnia 1946 r. córkę Annę Krystynę. Poród trwał zaledwie szesnaście minut. W liście opisuje dokładnie jego przebieg. Przepetnia ją radość z powodu cudu narodzin. Ten moment jest niemal symboliczny – oto na gruzach świata zniszczonego wojną autor wyraża refleksję, że być może nowo narodzona dziewczynka nigdy nie zrozumie przeszłości swojej rodziny, losów tych jej członków, którzy oddali życie za wartości, w które wierzyli. Wbrew pozorom ta refleksja nadaje zakończeniu utworu ton optymistyczny – narrator wierzy bowiem, że przyszłe pokolenia nie zazną nigdy grozy wojny, która pozwoliłaby im zrozumieć owe doświadczenia.

Problematyka

Ziele na kraterze jest utworem mającym cechy wielu gatunków literackich. Przede wszystkim to autobiografia, znajdziemy jednak tutaj elementy powieści historycznej, pamiętnika czy nawet przewodnika po okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Utwór poświęcony jest głównie **córkom Wańkowicza, to one są tytułowym ziele, które wyrasta na kraterze. Krater to przeszłość ojczyzny, jej trudna historia**. Takie ziele musi włożyć wiele wysiłku w to, aby rozkwitnąć. Szczególnie, kiedy wulkan ponownie wybucha (II wojna światowa).

Pomimo że **kulminacyjnym punktem książki jest wojna i powstanie**, jest to tylko pojedynczy wątek książki. Autor skupia się na tym, co działo się przed wojną, na **stopniowym dojrzewaniu córek – rozkwitaniu ziela**. Rodzice pragną, aby ich dzieci były dobrymi i silnymi moralnie ludźmi, poświęcają im bardzo dużo czasu i stosują często wyjątkowe metody wychowawcze. Krystynie i Marcie stawiane są wysokie wymagania, buduje się w nich potrzebę ciągłego rozwoju, pozwala na realizowanie ich marzeń.

Melchior Wańkowicz, pisząc książkę, pragnie ocalić losy swojej rodziny od zapomnienia. Doskonale zdaje sobie sprawę, że na śmierci Krysi świat się nie zakończył, jest przecież nowe pokolenie – Anna Krystyna, które staje się kolejnym nasieniem ziela rzuconym na krater.

Obraz powstania i wojny

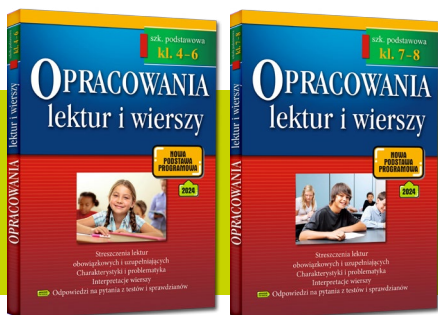
Wańkowicz przedstawia wojnę jako wydarzenie traumatyczne. Szczególną uwagę zwraca na napięcie, jakie ją poprzedzało. Zauważa, jak niewiele czasu minęło od poprzedniego konfliktu zbrojonego. **Młode ziele, które wyrosło na ofierze z życia dawnych bohaterów, teraz samo musi walczyć o przetrwanie.**

Wojna rozdziela brutalnie całe rodziny, powodując ogromną tęsknotę. Rodzina Wańkowiczów rozjeżdża się po świecie. Nie zapominają jednak o patriotyzmie. Marta organizuje pomoc dla jeńców, King opisuje losy polskich żołnierzy, Królik i Krysia działają aktywnie w podziemiu. Jediną formą komunikacji są listy, które potrafią podróżować miesiącami, bez pewności, że w ogóle zostaną doręczone.

Powstanie zostało zobrazowane jako zagłada młodego, ochoczo nastawionego do walki pokolenia. Autor nie skupia się jednak na dramatycznych obrazach. Sporo miejsca poświęca przygotowaniom do powstania.

Wojna i powstanie stają na drodze młodego ziela, nie są jednak w stanie go kompletnie zniszczyć; rodzi się nowe życie, które wojny już nie będzie pamiętać. Autor liczy, że pokolenie Anny Krystyny nigdy nie zazna takiej tragedii.

Pewniak
na teściePewniak
na teście

Lektury obowiązkowe znajdziesz w książkach:

Opracowania lektur i wierszy – szkoła podstawowa klasy 4-6
Opracowania lektur i wierszy – szkoła podstawowa klasy 7-8

Kup na www.greg.pl

Autorzy:

Jakub Bączyński, Olga Gradoń, Adam Karczewski, Anna Kremiec,
Jakub Matusiak, Damian Molicki, Izabela Nałódka, Agnieszka Nawrot,
Karolina Rymut-Kościelniak, Dorota Stopka, Lucyna Szary, Aldona Szóstak,
Joanna Tomasiak, Weronika Widzińska, Barbara Włodarczyk,
Maria Zagnińska, Kamila Zawadzka

Redakcja i korekta:

Agnieszka Antosiewicz, Szymon Rój, Karolina Rymut-Kościelniak,
Joanna Tomasiak, Weronika Widzińska, Maria Zagnińska

© Copyright by Wydawnictwo GREG® Sp. z o.o.

Wydawnictwo GREG®

ul. Klasztorna 2B
31-979 Kraków
tel. 12 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Projekt okładki:

Grzegorz Więczkiewicz

Layout i skład:

Pracownia Register

Zdjęcia i portrety – domena publiczna.